

УДК 339.543:336.223.1:657.6(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v3.2024.16>

Т. А. Латковська
доктор юридичних наук, професор,
завідувачка кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»
orcid.org/0000-0003-3159-5994

Д. А. Біленець
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»
orcid.org/0000-0003-0866-0698

МИТНИЙ КОНТРОЛЬ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ: ФІНАНСОВИЙ ВПЛИВ НА ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ

Митний контроль та оподаткування експортно-імпорتنих операцій є критично важливими для економічної стабільності і фінансової ефективності підприємств в Україні. Стаття детально аналізує сучасний стан митного та податкового регулювання, досліджує, як нові вимоги та зміни у законодавстві впливають на витрати підприємств, що здійснюють експортно-імпорتنі операції. В умовах постійних змін у митних процедурах та податкових ставках, підприємства стикаються з новими викликами, що можуть суттєво вплинути на їх фінансові результати.

У статті розглядаються ключові аспекти митного контролю, включаючи зміни в митних тарифах, нові вимоги до декларування товарів та обов'язки щодо документального підтвердження вартості товарів. Особливу увагу приділено аналізу впливу підвищення ставок податку на додану вартість (ПДВ) і акцизних зборів на витрати підприємств, а також на рентабельність експортно-імпорتنих операцій. Висвітлюються також проблеми, пов'язані з затримками при митному оформленні, що можуть призводити до збільшення витрат і зниження ефективності бізнес-процесів. Аналіз базується на діючих нормативно-правових актах України, таких як Митний кодекс України, Податковий кодекс України, а також на актуальних постановках Кабінету Міністрів України. Використані практичні приклади і статистичні дані дозволяють наочно продемонструвати реальний вплив змін у законодавстві на фінансові результати підприємств.

Стаття містить рекомендації щодо оптимізації податкового навантаження і управління митними витратами. Обговорюються стратегії для зменшення ризиків, пов'язаних з митним контролем і оподаткуванням, включаючи впровадження ефективних систем електронного декларування і використання митних пільг. Зокрема, розглядаються переваги і недоліки різних підходів до митного оформлення товарів, а також вплив нових регуляторних норм на конкурентоспроможність українських підприємств на міжнародному ринку.

Ключові слова: митний контроль, оподаткування, експорт, імпорт, ЗЕД, фінансовий вплив, підприємство, електронне декларування, митні пільги.

Latkovska T. A., Bilenets D. A. CUSTOMS CONTROL AND TAXATION OF EXPORT-IMPORT OPERATIONS: FINANCIAL IMPACT ON ENTERPRISES IN UKRAINE

Customs control and taxation of export-import operations are critically important for the economic stability and financial effectiveness of enterprises in Ukraine. This article provides a detailed analysis of the current state of customs and tax regulation, examining how new requirements and legislative changes affect the costs for enterprises engaged in export-import operations. In the context of ongoing changes in customs procedures and tax rates, enterprises face new challenges that can significantly impact their financial outcomes.

The article addresses key aspects of customs control, including changes in customs tariffs, new requirements for goods declaration, and obligations for documentary proof of goods' value. Special attention is given to analyzing the impact of increased value-added tax (VAT) rates and excise duties on enterprise costs and the profitability of export-import operations. It also highlights issues related to delays in customs clearance, which can lead to increased costs and reduced business process efficiency. The analysis is based on current Ukrainian normative legal acts, such as the Customs Code of Ukraine, the Tax Code of Ukraine, and relevant resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine. Practical examples and statistical data are used to visually demonstrate the real impact of legislative changes on enterprises' financial results.

The article also includes recommendations for optimizing the tax burden and managing customs expenses. Strategies for reducing risks associated with customs control and taxation are discussed, including the implementation of effective electronic declaration systems and the use of customs incentives. Specifically, the advantages and disadvantages of different approaches to customs clearance are examined, as well as the impact of new regulatory norms on the competitiveness of Ukrainian enterprises in the international market.

Key words: customs control, taxation, export, import, foreign economic activity, financial impact, enterprise, electronic declaration, customs incentives.

Постановка проблеми. Однією з основних проблем є необхідність адаптації підприємств до нових вимог митного контролю, які включають зміни в митних тарифах, нові правила декларування товарів та обов'язки щодо підтвердження їх вартості. Ці зміни можуть призводити до збільшення витрат на митне оформлення, затримок у постачанні товарів та зниження ефективності бізнес-процесів.

Ще однією значною проблемою є вплив податкового навантаження, зокрема, підвищення ставок податку на додану вартість (ПДВ) і акцизних зборів. Ці зміни можуть суттєво вплинути на витрати підприємств, особливо на ті, що активно здійснюють експортно-імпорتنі операції. Необхідність постійного моніторингу та адаптації до нових податкових умов створює додаткові ризики для фінансового управління підприємствами. Крім того, затримки при митному оформленні можуть призводити до додаткових витрат і негативно впливати на рентабельність бізнесу. Підприємства часто стикаються з проблемами в оформленні документів, що веде до збільшення витрат і затримок у постачанні товарів.

Метою дослідження є всебічний аналіз впливу митного контролю та оподаткування експортно-імпорتنих операцій на фінансові результати підприємств в Україні. Це передбачає оцінку сучасного стану митних процедур і податкового регулювання, вивчення їх впливу на витрати і фінансову стабільність підприємств, а також аналіз основних проблем і викликів, що виникають у процесі виконання митних і податкових вимог. Важливим завданням є розробка практичних рекомендацій для оптимізації управлінських процесів, зниження витрат та підвищення ефективності експортно-імпорتنих операцій, а також оцінка впливу нових регуляторних норм на конкурентоспроможність українських підприємств на міжнародному ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вчені та практики активно досліджують проблеми, пов'язані із частими змінами у митному та податковому законодавстві, зокрема в аспектах декларування, митних тарифів і податкових ставок. Незважаючи на значну кількість публікацій, існує потреба в більш глибокому та комплексному аналізі впливу змін у регуляторних нормах на фінансову діяльність підприємств.

Виклад основного матеріалу. Митний контроль і оподаткування експортно-імпорتنих операцій є критично важливими компонентами для забезпечення економічної стабільності та фінансової ефективності підприємств в Україні. В умовах глобалізації та інтеграції до міжнародних ринків ці процеси набувають особливого значення, впливаючи на конкурентоспроможність, рентабельність та фінансову стабільність підприємств.

Українська правова база, що регулює ці аспекти, включає Митний кодекс України [3], Податковий кодекс України [5], Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [7] та інші нормативні акти, які визначають правила здійснення митного контролю та оподаткування.

О. П. Федотов зазначав, що митний контроль є різновидом державного контролю, отже, він має здійснюватися на принципах: законності, системності, систематичності, дієвості, гласності. Також митному контролю властиві й специфічні принципи, що відрізняють його від деяких інших видів державної контрольної діяльності, серед них принципи: вибірковості, мінімізації митних процедур, безперервності. Основним цілями митного контролю є: дотримання усіма громадянами й суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності митного законодавства, а також порядку сплати митних платежів при переміщенні товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України; недопущення на територію України заборонених до ввезення товарів, предметів і небезпечних речовин; запобігання контрабанді й порушенням митних правил [12, с. 47].

Митний контроль є важливою складовою регулювання зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення економічної безпеки держави. Суть митного контролю полягає у запобіганні порушенням митного та податкового законодавства, забезпеченні надійного обліку товарів, що переміщуються через митний кордон, а також у зборі належних митних платежів. Митний контроль спрямований на забезпечення законності міжнародної торгівлі, захисту національних інтересів, а також на підтримку стабільного функціонування внутрішнього ринку.

Основними завданнями митного контролю є виявлення та запобігання контрабанді, недекларуванню товарів, ухиленню від сплати митних зборів та інших порушень, що можуть завдати шкоди економічним інтересам держави. Відповідно до Митного кодексу України [3], митний контроль охоплює весь спектр операцій, пов'язаних з переміщенням товарів через митний кордон, включаючи огляд товарів, перевірку документів, визначення митної вартості та нарахування митних платежів.

Війна росії проти України зумовила необхідність швидких змін у законодавстві, спрямованих на спрощення митного оформлення товарів, необхідних для забезпечення національної безпеки та підтримки цивільного населення. Введення воєнного стану торкнулося, зокрема, ліцензій та квот на експорт товарів, що регулюється Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Відповідно до цього закону, уряд України має право встановлювати обмеження на експорт певних

товарів, що вимагає отримання відповідних ліцензій та квот. Верховна Рада України неодноразово змінювала перелік товарів, для яких потрібні дозволи та/або квоти на експорт, у зв'язку з потребами національної безпеки та економіки. Проте декларування товарів для митного оформлення здійснюється у звичайному порядку, що регулюється Митним кодексом України.

Припинено видачу на ввезення та анулювання вже раніше виданих дозволів на видавничу продукцію з РФ, фактично повна заборона до ввезення; продовжено строк звільнення брухту чорних і кольорових металів від оподаткування ПДВ до 2027 року [9, с. 105].

Зміни в митному та податковому регулюванні, впроваджені у 2024 році, включають комплексний перегляд митних тарифів, нові вимоги до декларування товарів, а також нові обов'язки щодо підтвердження їх вартості. Підприємства зобов'язані надавати більш детальні документи для підтвердження вартості товарів, що включають не тільки рахунки-фактури, але й контракти, товарно-транспортні накладні, акти прийому-передачі тощо. Це створює додаткове адміністративне навантаження на підприємства та може призвести до затримок у митному оформленні.

Інтенсивний розвиток торгівлі та економічного співробітництва на міжнародному рівні вимагає від України не лише адаптації до нових умов, але й активного формування ефективних митних стратегій, спрямованих на підтримку конкурентоспроможності та розвитку власної економіки [1, с. 257].

Податкове законодавство України є однією з найбільш регульованих сфер, що впливає на економічну діяльність підприємств. Основним податком, який сплачують імпортери, є податок на додану вартість (ПДВ), нараховується на всі товари, що імпортуються на територію України, крім тих, що звільнені від оподаткування (стаття 206 ПКУ). Це включає більшість промислових товарів, продуктів харчування, сировини та матеріалів, що використовуються у виробничих процесах. ПДВ є одним із основних джерел доходу державного бюджету, тому його нарахування та сплата мають вирішальне значення для фінансової стабільності країни.

Сплата ПДВ під час митного оформлення товарів створює додатковий фінансовий тягар для підприємств, особливо для малого та середнього бізнесу, який часто не має достатніх оборотних коштів для покриття цих витрат. Це може призвести до касових розривів, що впливають на здатність підприємств своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання.

Окрім ПДВ, підприємства-імпортери зобов'язані сплачувати ввізне мито, яке регулюється Законом України «Про митний тариф» [8]. Розмір мита залежить від типу товару та його походжен-

ня. Наприклад, для товарів, що ввозяться з країн, які мають з Україною угоди про вільну торгівлю, можуть застосовуватися пільгові ставки мита. Проте товари з інших країн можуть підлягати сплаті значних митних зборів, що впливає на їх кінцеву вартість на ринку.

Акцизний податок, відповідно до Закону України «Про акцизний податок» [6], застосовується до певних категорій товарів, таких як алкоголь, тютюнові вироби, нафтопродукти та автомобілі. Ставка акцизного податку може суттєво збільшити вартість таких товарів, що впливає на їх доступність та конкурентоспроможність на внутрішньому ринку.

Важливим аспектом митного оформлення імпорту є також декларування товарів. Згідно зі статтею 257 Митного кодексу України, підприємства зобов'язані подавати митні декларації, що містять точну інформацію про товар, його походження, митну вартість та інші характеристики. Зміни у вимогах до декларування, впроваджені у 2024 році, передбачають надання додаткових документів, які підтверджують вартість товарів, що може ускладнити процес митного оформлення та призвести до затримок.

Експортні операції мають свої особливості з точки зору оподаткування. В Україні експорт товарів звільнений від сплати ПДВ, що є стимулюючим фактором для підприємств-експортерів. Відповідно до статті 195 ПКУ, ставка ПДВ для експортних операцій встановлюється на рівні 0%, що означає можливість повернення сплаченого ПДВ на матеріали та сировину, використані для виробництва експортованих товарів.

Процедура повернення ПДВ є важливим аспектом фінансового планування для підприємств-експортерів. Однак, ця процедура може бути складною та тривалою, що створює певні фінансові ризики. Для отримання повернення підприємства повинні подати пакет документів до податкових органів, який включає митні декларації, контракти з іноземними покупцями, транспортні документи та інші підтвердження факту експорту. Непередбачені затримки у поверненні ПДВ можуть суттєво вплинути на ліквідність підприємств та їх здатність виконувати свої фінансові зобов'язання.

Як зазначає В. Синчак, що відшкодування можуть одержати платники ПДВ, в яких, з одного боку, наявне від'ємне значення податку на додану вартість, а з іншого – такі особи повинні документально підтвердити правомірність його отримання за результатами перевірки [10, с. 156].

Крім того, підприємства-експортери повинні враховувати можливі зміни в податковому законодавстві, які можуть вплинути на їх фінансові результати. Наприклад, введення нових правил оподаткування або зміни в ставках ПДВ можуть

суттєво вплинути на розмір відшкодувань, які вони можуть отримати. Зокрема, зміни, внесені до Податкового кодексу України у 2024 році, стосуються додаткових вимог щодо документального підтвердження факту експорту, що може ускладнити процес повернення ПДВ.

Також варто зазначити, що експорт товарів, які підлягають акцизному оподаткуванню, може вимагати сплати акцизного податку, якщо товар не вивезений з митної території України в установлені строки. Це регулюється статтею 212 ПКУ, яка встановлює порядок оподаткування акцизних товарів при експорті. Якщо підприємство не дотримується цих строків, воно може бути зобов'язане сплатити акцизний податок у повному обсязі, що може суттєво вплинути на його фінансові результати.

Держава відіграє вирішальну роль у цій системі контролю, встановлюючи та забезпечуючи дотримання правил, що вимагають дотримання певних стандартів. Це може включати розробку національних стандартів, визнання міжнародних стандартів та впровадження схем сертифікації [2, с. 66].

Підвищення ставок податку на додану вартість (ПДВ) і акцизних зборів є значущим чинником, що впливає на витрати підприємств, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю. Відповідно до Податкового кодексу України, ПДВ є основним податком, який сплачують імпортери, і його ставка становить 20% від митної вартості товарів. Підвищення ПДВ призводить до збільшення собівартості імпортованих товарів, що може негативно вплинути на конкурентоспроможність підприємств, які залежать від імпортних ресурсів.

Водночас, навіть запровадження цих нових податків не здатне покрити усі додаткові потреби бюджету, адже загальний фінансовий ефект від них становитиме лише близько 40 мільярдів гривень [4].

Акцизний податок, що застосовується до певних категорій товарів, таких як алкоголь, тютюнові вироби, нафтопродукти та автомобілі, також може значно збільшити вартість товарів. Зростання ставок акцизних зборів безпосередньо впливає на витрати підприємств, які займаються імпортом або виробництвом підакцизних товарів. Це може призвести до підвищення кінцевих цін для споживачів, зниження попиту на продукцію та, як наслідок, до зменшення прибутковості підприємств.

Дуже важливим показником ефективності акцизного податку є його адміністрування. Адміністрування акцизного податку відіграє ключову роль у фінансовій політиці держави. Ефективне його здійснення сприяє мінімізації втручання у господарську діяльність суб'єктів, які діють на ринку підакцизних товарів. Це дозволяє зменшити часові витрати на стягнення податків і підвищи-

ти рівень добровільної сплати акцизного податку до бюджету. Висока добровільна сплата акцизного податку відображає ефективність загальної податкової політики держави і, зокрема, її акцизної складової [11, с. 126].

Рентабельність експортно-імпортних операцій також залежить від здатності підприємств компенсувати збільшені витрати, спричинені підвищенням податкових ставок. Для експортерів, які звільнені від сплати ПДВ на експортовані товари, зростання витрат на сировину та інші ресурси, що закуповуються за кордоном, може зменшити прибутковість їх діяльності на міжнародних ринках. Це, в свою чергу, може негативно вплинути на конкурентоспроможність українських товарів за кордоном, особливо в умовах жорсткої міжнародної конкуренції.

Для зменшення ризиків, пов'язаних з митним контролем і оподаткуванням, підприємства можуть впроваджувати різні стратегії, спрямовані на оптимізацію митних процедур та зниження фінансового навантаження. Однією з таких стратегій є впровадження ефективних систем електронного декларування товарів, що дозволяє автоматизувати процес подання митних декларацій, зменшити ймовірність помилок та прискорити митне оформлення.

Вплив нових регуляторних норм на конкурентоспроможність українських підприємств на міжнародному ринку також є важливим аспектом, який слід враховувати. Нові регуляторні норми, що встановлюють більш жорсткі вимоги до митного оформлення та оподаткування, можуть знижувати конкурентоспроможність українських товарів на міжнародних ринках, особливо якщо інші країни-експортери надають своїм підприємствам більше пільг та спрощень. У таких умовах підприємства повинні активно адаптувати свої бізнес-процеси до нових вимог, впроваджувати інноваційні підходи до митного оформлення та ефективно використовувати доступні інструменти для зменшення витрат.

Висновки. Митний контроль та оподаткування експортно-імпортних операцій є ключовими факторами, що визначають ефективність і стабільність зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні.

В умовах глобалізації та підвищеної конкуренції на міжнародних ринках, українські підприємства стикаються з численними викликами, зумовленими постійними змінами в законодавстві, зростанням податкового навантаження та новими регуляторними вимогами. Для того щоб залишатися конкурентоспроможними, підприємства повинні ефективно адаптуватися до цих умов, оптимізуючи свої бізнес-процеси та управлінські стратегії.

Зміни у митному та податковому законодавстві, такі як підвищення ставок податку на дода-

ну вартість та акцизних зборів, значно впливають на витрати підприємств і рентабельність їх експортно-імпорتنних операцій. Підвищення ПДВ та акцизів призводить до зростання собівартості товарів, що може знизити їх конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Для підприємств, які імпортують підакцизні товари або використовують імпортовану сировину, ці зміни можуть мати серйозні фінансові наслідки, зокрема зниження прибутковості та зростання цін для кінцевих споживачів.

Впровадження нових регуляторних норм, таких як вимоги до декларування та підтвердження митної вартості товарів, збільшує адміністративне навантаження на підприємства і може призводити до затримок у митному оформленні. Це, у свою чергу, впливає на швидкість постачання товарів, що може бути критичним у певних галузях. Використання сучасних технологій, таких як системи електронного декларування, а також грамотне використання митних пільг можуть допомогти зменшити ці ризики та оптимізувати процеси митного оформлення.

Українським підприємствам важливо ретельно аналізувати переваги і недоліки різних підходів до митного оформлення товарів, враховуючи специфіку їх діяльності та вимоги ринків, на яких вони працюють. Вибір оптимальних стратегій, таких як тимчасове ввезення або переробка на митній території, може значно знизити витрати та підвищити ефективність бізнесу. Однак, для досягнення максимального ефекту, підприємства повинні бути готові до виконання додаткових умов, встановлених законодавством.

У контексті постійних змін у міжнародному та національному законодавстві, підприємства повинні бути гнучкими та проактивними у своїй діяльності. Адаптація до нових вимог, впровадження інноваційних рішень та активний моніторинг змін у законодавчому полі є ключовими фак-

торами для збереження конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Використання електронних систем декларування, пільгових режимів митного оформлення та оптимізація податкових зобов'язань може допомогти українським підприємствам не лише знизити витрати, але й покращити свою позицію на глобальному ринку.

Література

1. Жибер Т. В. Митні тарифи як інструмент економічного розвитку. Організаційний комітет. 2024. С. 256–258.
2. Лапичак Н. Характеристика системи контролю за дотриманням вимог стандартизації й сертифікації продукції. *Київський економічний науковий журнал*. 2024 (5), С. 65–69.
3. Митний кодекс: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI
4. Підвищення ставок ПДВ та військового збору, введення нових податків. https://buh.ligazakon.net/news/225735_pdvishchennya-stavok-pdv-ta-vyskovogozboru-vvedennya-novikh-podatkv--plani-kmu
5. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI
6. Про акцизний податок: Закон України від 19 грудня 1995 року № 481/95-ВР
7. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-XII
8. Про митний тариф: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2371-III
9. Резнік Н., Боштан А. Особливості здійснення митного контролю в Україні у період війни. *Молодий вчений*. 2022. № 11 (111), 103–107.
10. Синчак В. Бюджетне відшкодування ПДВ в умовах чинного податкового законодавства. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 27–28 березня 2024 р. Львів: ЛНУП, 2024. 579 с. (2024)
11. Скопенко Ю., Грудзевич Ю. Проблеми акцизного оподаткування в Україні. *Шляхи диджиталізації обліку*. 2024. С. 125–127.
12. Федотов О. П. Організація митного контролю: навчально-методичний посібник (для студентів денної та заочної форми навчання). Одеса : НУ «ОЮА», 2020. 144 с.